

ERSTA
SKÖNDAL
HÖGSKOLA

S:t Lukas utbildningsinstitut

Psykoterapeutprogrammet, 90 hp

Examensuppsats på avancerad nivå, 15 hp

Vårterminen 2014

**Anhörigas reaktioner på att en nära familjemedlem är
med i ett religiöst sekteristiskt sammanhang**

**Reactions of Relatives to Family Members Belonging to
Religious Sects**

Författare:

Eva Meakin

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
2	Teoretisk bakgrund	1
2.1	Religiösa sekter och andra kyrkliga samfund	1
2.2	Förklaringsmodeller till deltagande i sekeristiska sammanhang	2
2.3	Sorg	2
2.4	Anknytning eller bindning	3
2.5	Affektteori.....	3
2.6	KASAM.....	4
2.7	Gudsbilders utveckling.....	4
3	Tidigare forskning	4
4	Frågeställning	5
5	Metod	5
5.1	Undersökingsdeltagare	5
5.2	Undersökningsmetod	6
5.2.1	Validitet	7
5.2.2	Reliabilitet	8
5.3	Datainsamlingsmetoder.....	8
5.4	Bearbetningsmetoder.....	9
5.5	Genomförande	9
5.6	Forskningsetiska frågeställningar	10
6	Resultat	10
6.1	Kärnkategorin: Att förlora en nära familjemedlem och kampen för hantera dess konsekvenser i livet.	12
6.2	Kategori – Att döva sig eller att hitta meningsfulla sammanhang eller uppgifter	12
6.3	Kategori – Att känna skuld och skam eller att förstå sammanhanget.	13
6.4	Kategori – Att känna ilska och besvikelse inför situationen eller att känna rädsla för konsekvenserna.....	15
6.5	Kategori – Att ta avstånd från det organiserade religiösa sammanhanget eller att finna tröst i religionen.	17
7	Diskussion	18
7.1	Metoddiskussion.....	18
7.2	Resultatdiskussion	20
7.2.1	Att förlora en nära familjemedlem och kampen för att för att hantera dess konsekvenser i livet.	20
7.2.2	Att döva sig eller att hitta meningsfulla sammanhang eller uppgifter.....	20
7.2.3	Att känna skuld och skam eller att förstå sammanhanget	22
7.2.4	Att känna ilska inför situationen eller känna rädsla för konsekvenserna ..	23
7.2.5	Att ta avstånd från religion eller att finna tröst i den.	24
8	Konklusion och implikation	25
9	Fortsatt forskning	25
10	Referensförteckning	26
Tack	29

Bilaga 1: Temaguide.....	30
Bilaga 2: Information till informanterna	31
Bilaga 3: Medgivande	32
Bilaga 4: Dataupplysning	33

Sammanfattning/abstract

Manipulation är ett gemensamt drag i sekteristiska rörelser som vill ta bort jag-identiteten och ersätta den med något annat. Syftet med studien var att belysa vilka reaktioner anhöriga får då en nära familjemedlem är med i ett religiöst sekteristiskt sammanhang. Metoden är kvalitativ med interaktiv induktion. Öppna, icke standardiserade intervjuer som följt en temaguide gjordes utifrån ett snöbollsurval som sedan analyserades på gruppnivå efter de riktlinjer Grounded Theory har. Metoden är vald därför att det finns litet forskning på området och är särskilt lämplig när sociala processer ska undersökas. Åtta intervjuer genomfördes, fem män och tre kvinnor. Dessa personer har eller har haft sina barn, barnbarn, make/maka, föräldrar eller syskon i olika religiösa sekteristiska sammanhang. De religiösa sammanhang som avses är Knutby, Livets Ord, Jehovas Vittnen och Plymouthbröderna. Resultatet visade att man förlorade en nära familjemedlem i ett religiöst sekteristiskt sammanhang och att detta är en stor förlust. Det är en komplex och kaotisk situation för de anhöriga som innebär sorg som tar sig uttryck i ilska, förtvivlan, rädsla, hopplöshet, skuld, skam, avståndstagande från religionen. De anhöriga strävar efter att hantera konsekvenserna där mer eller mindre medvetna strategier används för att överleva. De egna psykiska resurserna och meningsfullhet i livet är avgörande komponenter för hur de kommer att må.

Nyckelord: sorg, sekt, förlust, affekter, anknytning

Keywords: grief, cult, loss, affects, attachment

1 Inledning

Det kan vara svårt att dra en tydlig skiljelinje mellan ett religiöst sekteristiskt sammanhang och ett vanligt kyrkligt sammanhang eftersom de sekteristiska mekanismerna finns i alla sammanhang – religiösa, icke religiösa, helt eller delvis (Järvå, 2009). Även i de så kallade etablerade samfundet kan därför sekteristiska drag framträda. När människor går med i ett religiöst sekteristiskt sammanhang kan detta innebära inte bara genomgripande konsekvenser för den som är med i ett sådant sammanhang utan också för denna persons alla relationer.

Det finns sparsam forskning kring anhörigas reaktioner när de har en nära familjemedlem i ett sekteristiskt sammanhang. Därför är det relevant att öka kunskapen kring de anhörigas reaktioner.

Syftet med studien är att belysa vilka reaktioner de anhöriga får när de har en nära familjemedlem i ett religiöst sekteristiskt sammanhang.

2 Teoretisk bakgrund

2.1 Religiösa sekter och andra kyrkliga samfund

Nylund (2004) menar att religiösa sekter uppvisar olikheter vilket gör att det kan vara svårt att klargöra vad som är en religiös sekt. Ottosson (2004) anser att en religiös sekt kan vara en reaktion på stelnat församlingsliv och för vissa kan den religiösa sekten innebära förnyelse. Järvå och Dahlgren (2013) menar att huvudproblematiken inte är den religiösa läran utan det totalitära styrelsesättet och de manipulativa metoderna. Järvå (2009) säger att manipulationen är ett tydligt drag oberoende av om det är en religiös eller annan rörelse. ”En manipulativ sekt är religiös eller annan rörelse som medvetet försöker radera ut jag-identiteten och ersätter den med en pseudo-identitet som styrs av en ideolog eller ideologi” (Nylund, 2004 s. 41).

Wallis (1975) menar att en sekt är en frivillig organisation där medlemskapet förtjänas, är exklusivt och kan tas bort om personen inte följer gruppnormerna, medlemmarna ser sig som en andlig elit, den kommer i konflikt med samhället, det finns höga etiska krav och krav på absolut lydnad, alla har rätt till sanningen, men profeten eller gurun har sin givna roll. Lifton (1989) identifierar följande drag i en totalitär ideologi: kontroll av omgivningen, manipulation via mystik, krav på renhet, bekännelsekult, den heliga vetenskapen, förtätning av språket, individen underordnad doktrinen, makt över rätten att existera. Järvå (2009) påtalar att inom religionsvetenskapen menar man att skillnaden mellan de etablerade samfundet och religiösa sekter är att de förstnämnda är integrerade med den rådande kulturen, medan de senare har brutit sig loss från de större församlingarna. Geels (2007) menar att sektbeteende och sekttänkande visar sig på många olika sätt och det finns bland oss inom alla områden fast vi kanske inte är medvetna om det.

2.2 Förklaringsmodeller till deltagande i sekeristiska sammanhang

En vanlig förklaringsmodell är att det är sekten som väljer personerna, vare sig de har blivit värvade eller födda in i den (Järvå, 2009) samt att dessa människor ofta är i sårbara situationer (Nylund, 2004). Inledningsvis blir de ofta överösta med uppmuntran och bekräftelse sk love bombing (Järvå, 2009).

Frankl (1986) visar genom sin forskning att frågan kring mening är en viktig del i den psykiska hälsan. Meningen är unik eftersom den måste sökas av individen själv och förverkligas av honom själv och meningen växlar från människa till människa, från dag till dag, från ögonblick till ögonblick.

Nylund (2004) menar att i det religiöst sekeristiska sammanhanget framstår ledaren som den som har sanningen och ledarskapet är auktoritärt. Adorno, Frenkel-Brunswik, Levinson och Nevitt Sanford (1950) talar om det auktoritära personlighetssyndromet och menar att det finns nio delaspekter som utgör detta syndrom. De fyra viktigaste kännetecknen är: konventionalism, auktoritär underkastelse, auktoritär aggression och projektionsbenägenhet.

Järvå (2009) anser att även om sekten väljer personen, måste individen i någon mening ändå göra ett val. Människor har olika strategier när de fattar beslut, de så kallade heuristikerna som är en slags förenkling för att kunna hantera mängder av information och för att kunna fatta snabba beslut. Exempel på sådana heuristiker är representativitet som handlar om att vi skaffar oss prototyper som vi låter representera klasser av människor och företeelser. Det handlar alltså om generalisering. I totalitära rörelser finns ofta en väldefinierad yttre fiende och med hjälp av denna heuristik övertygas medlemmarna om att de yttre fienderna behöver bekämpas. Andra heuristiker bygger på affekter för att framkalla positiva och negativa känslor. Det finns också sociala heuristiker. Cialdini (2005) har studerat påverkan i sociala sammanhang. Han har kommit fram till olika principer som t ex tjänster och gentjänster, att ta ställning och uppfattas som konsekvent, social bekräftelse. Detta är socialt tvingande regler som triggas av yttre stimuli och som skapar ett automatiskt gensvar.

2.3 Sorg

Freud (1917/2003) skiljer mellan sorg och melankoli. Melankoli är det som vi idag uppfattar som depression. Dessa två är närbesläktade, men är ändå olika. Sorg är en normal reaktion på en förlust. Melankoli är ett sjukligt tillstånd och även här kan det handla om en reaktion på förlust. Vid sorg är förlusten medveten och vid melankoli är den omedveten. Vid melankoli är självkänslan påverkad och det är en djup smärtsam förstämning, förlust av intresse för yttervärlden och av förmågan att älska. Carlander (2006) menar att professionella hjälpare talar om ett tredje tillstånd, komplicerad sorg som är ett tillstånd mellan båda dessa positioner. ”Det är sorg som sträcker sig över längre tid utan att förändras, men som ändå inte bör rubriceras som depression” (s 105).

2.4 Anknytning eller bindning

Bowlby (2006) menar att anknytning handlar om barnets förmåga att knyta känslomässiga band med den som vårdar det. ”Bindningsbeteendet är varje form av beteende som leder till att en person når eller bibehåller närhet till någon annan klart identifierad individ som uppfattas som bättre i stånd att klara världen” (s 45-46). Vidare menar Bowlby att om barnet får en kärleksfull omvårdnad skapar det tillit till att andra hjälper det, det gör att barnet vågar utforska omvärlden, det blir samarbetsvilligt och hjälper andra när de har det svårt. Vårdnadshavaren utgör en trygg bas som utgör en plattform dit barnet hela tiden kan återvända där det får fysiskt och emotionellt stöd. Inre arbetsmodeller bildas som är mentala representationer av andra och sig själv.

Bowlby (2006) menar att bindningen påverkar personlighetsutvecklingen och hur samspelet blir med omvärlden. Bindningen kan förklara olika beteendemönster både hos barn och vuxna. Ainsworth, Bell, och Strayton (1971) beskriver tre huvudmönster för bindning: trygg bindning, ängslig motvillig bindning och ängslig undvikande bindning, vilka har att göra med vårdnadshavarens tillgänglighet. Bowlby (2006) menar att det bindningsmönster som har bildats har en tendens att kvarstå.

Main och Solomon (1990) har i senare forskning identifierat en fjärde kategori, desorganiserad anknytning, d v s barnet har en avsaknad av ett tydligt mönster.

2.5 Affektteori

Tomkins (1995) har utvecklat teorin kring människans olika affekter: intresse och glädje som är positiva affekter och väcker lust, förvåning som är en neutral affekt, rädsla, förtvivlan, vrede, avsky, avsmak och skam som är de negativa affekterna och som väcker olust. Vidare menar han att känslotillstånd är psykets primära motivationssystem. Affekterna aktiverar de grundläggande behovssystemen och är den biologiska basen för upplevelser av känslor, emotioner och sinnesstämningar. Affekterna kommer från kroppens biokemiska processer, från våra psykologiska och sociala erfarenheter, och från vår biologiska mognadsprocess (ibid.).

Beck-Friis (2009) menar att människor föds med ett affektsystem som styr hur de reagerar. ”Affekterna bildar en kaskad av reaktioner som vi behöver för att leva och överleva” (s. 60). Det handlar om grundläggande reaktionsmönster som ger upphov till ett visst beteende präglad av lust eller olust. Sigrell (2000) menar att ”De är den biologiska basen för all vidare utveckling av alltmer komplexa enheter för upplevelser av känslor, emotioner och sinnesstämningar (s 59).

När det gäller skammen talar Kjellqvist (2006) om den röda, mogna och den vita, primitiva skammen. Skammen uppstår tidigt i utvecklingen när anknytningen etableras och den vita skammen beror på att anknytningen har varit problematisk. Det handlar om att inte ha blivit sedd och bekräftad. Beck-Friis (2009) menar att ”Skammens utveckling är en effekt av både arv och miljö” (s 62). Omgivningens

sätt att möta skamreaktionerna på affektnivå avgör om skamutvecklingen blir sund eller destruktiv. Beck-Friis (2005) anser att skuld och skam kan blockera förmågan att känna sorg. Vid depression är det en sammanlänkning och låsning av skuld, skam och aggressivitet.

2.6 KASAM

Antonovsky (2005) har genom sin forskning kommit fram till att människors förmåga att klara av motgångar i livet handlar om i vilken utsträckning de upplever att tillvaron är meningsfull, begriplig och hanterbar. Dessa tre komponenter har han identifierat i det som han kallar KASAM, känsla av sammanhang. De livserfarenheter människan gör påverkar hur ett starkt KASAM byggs upp. Utifrån KASAM kan man utveckla salutogena strategier eller copingstrategier för att hantera svåra situationer.

2.7 Gudsbilders utveckling

Rizzuto (1979) talar om gudsföreställningar som objektrelationer och människor utvecklar representationer av Gud på samma sätt som man utvecklar representationer av viktiga omsorgspersoner. Vidare menar hon att människors gudsupplevelse inte enbart fungerar som en kompensation utan kan ha en stabiliserande och motiverande betydelse. Hon gör skillnad på en persons gudsbegrepp och hennes gudsrepresentation. Gudsbegreppet får man genom den kultur man är i och vidmakthålls av logiska processer. Gudsrepresentationen är en sammanfattning av de erfarenheter människan har gjort i relation till andra människor under sin utveckling som projiceras in i föreställningen om vem Gud är för henne. I gudsrepresentationen ingår minnen av de verkliga föräldrarna, de idealiserade föräldrarna, självkänslan, kulturellt och socialt givna bilder.

3 Tidigare forskning

Genom en sökning i databasen PsycINFO med ämnesorden ”research on relatives of cult members” och ”cult members and their families” hittades tidigare forskning kring sekterism som handlar framförallt om familjeförhållanden som en möjlig orsak till varför familjemedlemmar går med i sekter. I de aktuella forskningsartiklarna avses både religiösa rörelser och andra rörelser när man talar om sekterism.

Eftersom det är sparsam forskning om anhörigas reaktioner har också en jämförelse gjorts med föräldrar som har vuxna missbrukande barn.

Singer (1986) beskriver bl a familjens hjälpbehov då de har en nära familjemedlem i en sekt. Familjerna efterfrågar inte familjeterapi, utan konsultation där information och råd ingår, samt hjälp i att förstå den anhöriges förändring. Senare har Singer (2003) och Johansson (2009) skrivit om avhoppares reaktioner. Sveinall, (2000) har utifrån sin kliniska erfarenhet beskrivit hur avhoppet påverkar upplevelsen av gudsrelationen. Robinson, Frye och Bradley (1997) beskriver i sin

studie själva anslutningskeendet som är en stegvis process. Olika familjefaktorer lyfts fram som en förklaring till att familjemedlemmen söker sig till sekten, t ex att familjen har höga krav, orealistiska mål, uttrycker mer kritik än känslor, att det finns en insnärjdhett inom familjen.

Schwartz (1986) beskriver i sin studie föräldrars chock över barnens personlighetsförändring och att föräldrarna får tre negativa reaktioner: upplevelser av att sekten hotar familjens mål och ambitioner, att kultmedlemskapet utmanar familjens auktoritet och att sekten övertar föräldrarollen. Goldberg och Goldberg (1989) lyfter fram tre överlappande stadier i föräldrars reaktioner: ignorering eller förnekande av att en familjemedlem är med i en destruktiv sekt, erkännande av förlusten, utforskande av situationen genom exempelvis kontakt med professionella och till sist aktivt handlande. Vidare beskriver de familjens dominerande känslor när de har upptäckt att en familjemedlem är med i en sekt: skuld, ilska, ångest och ledsnad. De har i sina kliniska kontakter dragit slutsatsen att involvering i sekter i likhet med andra kriser är en traumatisk händelse men också en möjlighet att få mer hälsosamma familjeinteraktioner.

Oreo och Ozgul (2007) beskriver i sin studie hur att ha ett barn som missbrukar är en förlust som innebär sorg. Föräldrarnas sorg relateras till minskad hälsa och otrygga föräldrar/barn-relationer, medan familjens sammanhållning är en positiv faktor. Föräldrarna bär på ilska, rädsla, skam, skuld, förtvivlan mm. Ditzler och Ditzler (1992) anser att olika typer av anhöriga och inte vara föräldrar till missbrukare uppvisar liknande reaktioner.

4 Frågeställning

Vilka reaktioner kan anhöriga få som har en nära familjemedlem i ett religiöst sekteristiskt sammanhang?

5 Metod

5.1 Undersökningsdeltagare

I den aktuella studien ingick åtta personer, fem män och tre kvinnor. De var i åldersspannet 63 år till 80 år. Ett inklusionskriterium har varit att informanterna *har haft* eller *har* sina barn, barnbarn, make/maka, föräldrar eller syskon i ett religiöst sekteristiskt sammanhang. Ytterligare ett inklusionskriterium har varit att flera olika religiöst sekteristiska sammanhang ska vara representerade. I studien finns följande sammanhang med: Knutby, Livets Ord, Jehovas Vittnen och Plymouthbröderna. Fyra av informanterna har arbetat inom den offentliga sektorn som läkare, arbetsterapeut, lärare (två), medan fyra informanter har arbetat inom den privata sektorn som ingenjör, företagare, kontorist och i verkstadsindustrin. Två av dem bor i större städer, två i medelstora städer, fyra i mindre städer. Urvalet täcker ett stort geografiskt område. I studien har rekryteringen av informanter skett genom ett så kallat snöbollsurval. Snöbollsurval är ett icke

slumpmässigt urval där man via redan valda personer letar sig fram till andra personer som man tar med i urvalet (Hartman, 2004). Sex män och sex kvinnor tillfrågades och av dessa tackade en man och tre kvinnor nej till att delta. Det har varit svårt att få människor att ställa upp i intervjuerna därför att de har varit rädda för att den eventuellt lilla kontakt som finns kvar med de nära familjemedlemmarna ska brytas om det kommer fram att de har deltagit eller därför att det väcker upp för många svåra känslor. Det har gjort att telefonkontakt har tagits inledningsvis för att så noggrant som möjligt beskriva vad studien går ut på. Flera personer har behövt betänketid och därefter har några dragit sig ur medan andra har velat ställa upp. Med de personer som slutligen valde att ställa upp bestämdes tid för intervju.

I studien gjordes olika vägval som antagligen gav konsekvenser för utfallet. Intressant hade varit att göra studien på endast ett sekteristiskt sammanhang eftersom informanterna då lever i samma kontext. Olika religiösa sekter skiljer sig åt precis som alla andra grupper. Tyngdpunkterna i rörelserna varierar och därmed påverkas medlemmarna på lite olika sätt. Hypotetiskt sett skulle också detta kunna påverka de anhörigas reaktioner på olika sätt. Samtidigt är mekanismerna i religiösa sekter och totalitära sammanhang likartade och då borde antagligen ändå reaktionerna vara ungefär samma.

Studien har undersökt anhörigas reaktioner oavsett vilken relation man har till den nära familjemedlemmen. Att intervjua endast samma anhöriggrupp, t ex föräldrar, skulle kunna fördjupa bilden, exempelvis specifika reaktioner på att ha ett vuxet barn i ett religiöst sekteristiskt sammanhang. Å andra sidan får man en bredare förståelse om än inte lika djup i den genomförda studien.

Om deltagarna som avböjde att vara med i studien hade varit med, hade resultatet hypotetiskt sett kunnat se annorlunda ut. På vilket sätt hade dessutom resultatet påverkats av att studien endast hade fokuserat på nära familjemedlemmar som fortfarande är med i det religiöst sekteristiska sammanhanget och inte lämnat sammanhanget?

5.2 Undersökningsmetod

Hartman (2004) skriver att vetenskapsteori handlar om hur vi får kunskap om världen och man talar om teorityperna positivism och hermeneutik. Positivistisk vetenskapsteori menar att det viktigaste sättet att nå kunskap om världen är genom att observera den. Det handlar om mätbara företeelser och samband mellan dessa. Hermeneutik handlar om hur människor uppfattar världen. Kunskap om människans livsvärld får man här genom att man tolkar människors beteende. I hermeneutiken studeras hur världen tolkas. Den kvantitativa metodteorin ”delar upp världen i klasser och ställer kvantitativa frågor till dessa klasser” (s. 205). ”Kvalitativa undersökningar karakteriseras av att man försöker nå förståelse för livsvärlden hos en individ eller en grupp individer” (s. 273). Studien är en kvalitativ forskning med interaktiv induktion. Förhållningssättet är fenomenologiskt-hermeneutiskt. Enligt Hartman (2004) menas med interaktiv

induktion att man låter resultatet av vad man tidigare har kommit fram till påverka fortsättningen. Grounded Theory är en interaktiv process som styrs av metodregler.

Grounded Theory är särskilt lämplig när det är sparsam forskning inom ett område och när sociala processer ska studeras (Guvås & Hylander, 2003). Därför är denna metod lämplig att använda i studien då det finns lite forskning kring anhörigas reaktioner på att ha en nära familjemedlem i ett religiöst sekteristiskt sammanhang. Metoden är vald för att beskriva informanternas upplevelser och livsvärld. Den vill alltså beskriva och identifiera de anhörigas reaktioner. Att göra en kvantitativ studie i det aktuella ämnet hade inte varit möjligt, eftersom en sådan metod bygger på att ett större antal intervjuas. Det hade varit svårt att rekrytera informanter i den omfattningen så att en kvantitativ studie hade varit meningsfull.

Frågan kring förförståelse är viktig, vilken kan påverka tolkningen. Det är viktigt att inte låta sig påverkas av sin förförståelse utan vara öppen mot data (Hartman, 2004). Den aktuella metoden kräver förutsättningslöshet och resultatet framkommer ur data och inte ur förförståelsen (Guvås & Hylander, 2003, Hartman, 2001). Att helt frigöra sig från förförståelse är dock inte möjligt och detta behöver beaktas när den nya kunskapen skapas. Å andra sidan kan förförståelsen bidra till att intervjun fördjupas då relevanta följdfrågor ställs. Hartman (2004) anser att genom att forskaren artikulerar vad han/hon har med sig in i forskningen och intar en kritisk hållning mot sin egen analys kan en teoretisk frihet uppnås. Alla delar i den teori som växer fram måste vara grundad i data.

5.2.1 Validitet

Validitet handlar om giltighet i studien, vilket ”har att göra med hur korrekt observationen är, det vill säga hur väl den visar oss världen som den är” (Hartman, 2004, s. 146). Det valda ämnet är känsligt och det kräver lyhördhet mitt i den vetenskapliga objektiviteten. För att bevara objektiviteten har temaguide utarbetats. Eftersom studien bygger på människor som intervjuar och andra som låter sig bli intervjuade kan olika människor ha olika förståelse av samma fenomen. För att undvika fel har det funnits en medvetenhet om detta fenomen där frågeställningarna måste upprepas och förtydligas.

Ytterligare en felkälla som kan underminera giltigheten är omgivande faktorer (Hartman, 2004). För att kunna gå tillbaka och kunna analysera resultatet har därför varje intervju spelats in. Det finns en risk att intervjuaren ”hör det han eller hon vill höra” och för att undvika detta har det varit viktigt att lyssna på intervjuerna många gånger eftersom det då har fördjupat resultatet. Forskningsprocessens metodregler och de principer som gäller för Grounded Theory har följts och då blir studien valid.

5.2.2 Reliabilitet

Reliabilitet handlar om pålitligheten i studien ”där man ska kunna göra samma observationer upprepade gånger, samt att andra ska kunna göra samma observationer” (Hartman, 2004 s. 146). Studien fokuserar på några utvalda religiösa sekter där informanterna ger sin berättelse och vilka reaktioner de har fått. Om studien hade genomförts ytterligare en gång till med samma informanter och samma intervjuare eller annan intervjuare hade troligen resultatet blivit detsamma. Intressant att reflektera över är om resultatet hade sett annorlunda ut om andra personer i samma religiösa sekter hade intervjuats. Hänsyn måste då tas till att olika informanter kan ha olika upplevelser och få olika reaktioner utifrån sin bakgrund och kontext. Frågan är också i vilken utsträckning resultatet är överförbart till andra religiösa sekter än de ovan nämnda. Ett religiöst sekteristiskt sammanhang är något rörligt och föränderligt, vilket gör att sammanhanget kan variera i olika tider och påverka den nära familjemedlemmen på olika sätt. Detta i sin tur påverkar den anhöriges reaktioner. Å andra sidan är mekanismerna i sekteristiska och totalitära rörelser likartade.

Huvudproblematiken är som redan sagts inte den religiösa läran utan det totalitära styrelsesättet och de manipulativa metoderna (Järvå & Dahlgren, 2013). Huruvida resultatet är överförbart till andra grupper eller inte måste logiska resonemang föras kring urvalsprocessen och analysprocessen.

5.3 Datainsamlingsmetoder

Den grundläggande idén med Grounded Theory är att bygga teorier utifrån empiriska data (Guvås & Hylander, 2003). Det är en induktiv metod där utgångspunkten är att man är teoretiskt fri, vilket betyder att man i sin studie inte prövar någon teori, utan teorin är något som växer fram (Kvale & Brinkmann, 2009). Det handlar alltså om att utveckla idéer från aktuell datainsamling och fånga komplexiteten i verkligheten genom att urskilja mönster på gruppnivå (Guvås & Hylander, 2003).

Grounded Theory är särskilt lämplig när man vill utforska mellanmänniska interaktioner och deras betydelse. Vidare lämpar den sig då man exempelvis behöver studera områden där teorier saknas eller är sparsamt förekommande, för att få ett nytt perspektiv på ett redan känt område, för att studera sociala processer (Guvås & Hylander 2003).

I studien användes individuella öppna, icke-standardiserade intervjuer som följt en temaguide. Temaguiden har justerats allt eftersom datainsamling har framskridit för att fånga de olika nyanserna i informanternas berättelser. Den så kallade tratttekniken användes där informanterna fick börja berätta sin historia (Hartman, 2014). Därefter blev frågorna mer och mer precisa.

5.4 Bearbetningsmetoder

Analys och bearbetning har utgått ifrån de principer som finns för Grounded Theory. Intervjuerna pågick under en längre tid och vart efter som intervjuerna blev färdiga började analys- och bearbetningsarbetet. Utgångspunkten var inte någon särskild teori utan var öppenhet gentemot materialet. Intervjumaterialet började kodas. Kodningen är ett sätt att organisera, reducera och kategorisera materialet (Hartman, 2004). Materialet lyssnades igenom många gånger och frågor ställdes till data för att finna begrepp i materialet. På detta sätt skapades substantiva koder. Substantiva koder är koder som växer fram ur materialet (Guvås & Hylander, 2003). De substantiva koderna sammanfördes sedan till preliminära kategorier. Kategorier hjälper oss att tolka och förstå företeelser (Hartman, 2004). Namn på de preliminära kategorierna formulerades och dessa mättades genom att åter lyssna på intervjuerna och samla in ny data. I studien växte det fram fyra olika kategorier där olika dimensioner av varje kategori framträdde och där det blev en pendelrörelse mellan dessa dimensioner. Relationen och sambandet mellan de olika kategorierna eftersöktes. Så småningom identifierades kärnkategorin som är central och kan beskriva vad som är fokus. Genom att kärnkategorin och de olika kategorierna identifierades skedde en avgränsning i den framväxande teorin, men på grund av att det är flera kategorier förloras förhoppningsvis inte nyanserna i materialet. Under hela analysprocessen har anteckningar, reflektioner, observationer och idéer skrivits ner i form av memos som blev en hjälp när teorin växte fram.

5.5 Genomförande

Platsen för intervjuerna varierade. Hälften av intervjuerna ägde rum i personernas hem, tre personer intervjuades i kyrkliga lokaler och en intervju gjordes per telefon på grund av det geografiska avståndet. Varje intervju tog mellan en och en halv timme och två timmar.

Innan intervjun började beskrevs de förutsättningar som gäller utifrån de etiska krav som Vetenskapsrådet har ställt upp (Vetenskapsrådet, 2001). Denna information förmedlades både muntligt och skriftligt. Därefter fick informanterna skriva under ett medgivande. Även bakgrundsupplysningar för varje informant fylldes i såsom ålder, bostadsort och yrke. När denna del var avklarad började intervjun där den utgick från en temaguide. Intervjun spelades in efter att information hade getts om att bandinspelningen endast blir ett arbetsmaterial. Efter varje intervju var det tid för reflektion där det avgjordes om ytterligare teman behövde tas upp. Förhållningssätt under intervjuerna var öppenhet, icke-värderande och empati. Informanterna erbjöds att återkomma om de ville förtydliga något eller behövde tala om de känslor som väcktes upp. Ingen behövde göra detta. Ganska snart uppnåddes mättnad då det blev tydligt att problematiken och reaktionerna var likartade hos informanterna.

5.6 Forskningsetiska frågeställningar

Utgångspunkten har varit Vetenskapsrådets (2001) etiska krav som innebär att deltagandet ska vara frivilligt, att informanten har rätt att avbryta sin medverkan när som helst utan några negativa konsekvenser, att konfidentialitet kommer att garanteras för informanten och de uppgifter som lämnas, att de uppgifter som lämnas endast får användas för forskningsändamål.

Varje informant har fått en muntlig och skriftlig information kring studiens syfte och upplägg samt information om Vetenskapsrådets etiska krav. Det gjordes klart att deras medverkan är frivillig och kan avslutas när som helst utan några konsekvenser. Därefter har de gett ett skriftligt medgivande.

Som en konsekvens av kravet på konfidentialitet har studien vidgats så att det inte endast är *ett* religiöst sekteristiskt sammanhang som undersöks. Detta för att minska fokus på *det* sammanhanget och för att läsaren inte ska kunna dra slutsatser som gör att informanterna känner sig otrygga.

6 Resultat

Huvudproblemet med att ha en nära familjemedlem i en religiös sekt är sorgen över att ha förlorat personen. Gradvis försvinner den nära familjemedlemmen in i ett sammanhang som ofta från början har uppfattats som gott och kärleksfullt, men efterhand har personen bundits närmare och närmare den religiösa sekten och dess ledare. Ledaren får makten över den nära familjemedlemmen och han eller hon har tolkningsföreträdet och anser sig vara förmedlare av Guds vilja. Ifrågasättande kan bemötas med straff eller tystnad från ledningen. Skulle personen lämna den religiösa sekten betraktas denna som död. Anhörigas inflytande över och kontakt med den nära familjemedlemmen bryts helt eller delvis. Den nära familjemedlemmen kan vara tvungen att avvisa den anhöriga och familjemedlemmen vill inte, kan inte, får inte ha kontakt med anhöriga, vilket skapar en sorg som tar sig uttryck i ilska, förtvivlan, rädsla, hopplöshet. De anhöriga strävar efter att hantera förlusten genom olika strategier. Sorgen förhåller man sig till genom att hitta olika sätt att döva sig och lindra smärtan, eller upptäcka meningsfulla uppgifter och sammanhang. Ilskan förhåller man sig till genom att rikta den åt olika håll eller i rädsla undvika den på olika sätt. Skuld och skam förhåller man sig till genom att bl. a. anklaga sig själv eller försöka förstå de orsaker och mekanismer som påverkat beteenden. Religion förhåller man sig till genom att man tar avstånd från den som organisation och ideologi eller finna tröst i gudstron. Gemensamt är att de aktuella reaktionerna på förlusten går in i varandra och kampen är att hantera dess konsekvenser i livet. När informanterna hanterar konsekvenserna av förlusten blir livet uthärdligt trots den smärta de har.

Att ha en nära familjemedlem i ett religiöst sekteristiskt sammanhang skapar många känslor och komplexiteten är stor. Känslorna går in i varandra och växlar över tid. I studien uttrycks detta genom en pendelrörelse. Pendelrörelsen uttrycker

inte ett motsatsförhållande utan snarare att informanten kan ha båda känslorna samtidigt men i mer eller mindre stor utsträckning beroende på var man befinner sig i pendelrörelsen.

Tabell 1

<p>Kärnkategori: Att förlora en nära familjemedlem och kampen för att hantera dess konsekvenser i livet.</p>	
<p>Kategori: Att döva sig <i>eller</i> att hitta meningsfulla sammanhang och uppgifter.</p>	<p>Döva sig: medicinering, hantering av stress som påverkat den fysiska hälsan, självmordstankar, skära av känslan.</p> <p>Hitta meningsfulla sammanhang eller uppgifter: nätverk, hjälpverksamhet, skriva debattartiklar, böcker mm.</p>
<p>Kategori: Att känna skuld och skam <i>eller</i> att förstå sammanhanget.</p>	<p>Känna skuld och skam: uppmuntrat sina barn att vara med i religiöst sammanhang, gjort fel under barnets uppväxt, inte tillräckligt lyhörd på grund av egna livsomständigheter, förorsakat konflikter i familjen, inte uppfyllt föräldrarnas förväntningar, vittnat mot sitt barn, att inte följa gängse normer.</p> <p>Förstå sammanhanget: lita på sin övertygelse, förstå sina egna reaktioner, reflektion över de sekteristiska mekanismerna, förstå och skapa opinion.</p>
<p>Kategori: Att känna ilska och besvikelse <i>eller</i> att känna rädsla för konsekvenserna.</p>	<p>Känna ilska: mot sektledaren/ledning, den nära familjemedlemmen, sig själv.</p> <p>Känna rädsla: för vilken bestraffning den nära familjemedlemmen får, att den lilla kontakt som eventuellt finns ska brytas, att barnbarnen far illa, att de barnbarn som inte är med i en sekt ska dras in och vändas emot mor- och farföräldrar, för skrämmande reaktionsmönster hos sig själv och den</p>

	nära familjemedlemmen.
<p>Kategori: Att ta avstånd från det organiserade religiösa sammanhanget <i>eller</i> att finna tröst i religionen.</p>	<p>Ta avstånd: från sektledaren, religionens organisation, ideologin, de etablerade samfundet som inte fördömer de religiösa sekterna.</p> <p>Finna tröst: personlig tro som inte går genom någon församling, längtan efter en gudstro men inte den i det religiösa sammanhanget, gudstron inte en fråga i deras liv.</p>

6.1 Kärnkategorin: Att förlora en nära familjemedlem och kampen för hantera dess konsekvenser i livet.

Huvudproblemet med att ha en nära familjemedlem i ett religiöst sekteristiskt sammanhang är upplevelsen av förlust och hur man hanterar den. I allvarliga förluster verkar man pendla mellan önskan och hoppet om att få tillbaka den man förlorat och risken för att detta inte är möjligt. Att förlora en nära familjemedlem på detta sätt väcker många reaktioner hos anhöriga som till exempel sorg, ilska, rädsla, skuld, skam, känslor och funderingar kring religion, fysiska sjukdomar. Anhöriga förhåller sig till dessa reaktioner genom mer eller mindre medvetna strategier. Sorgen förhåller man sig till genom att hitta olika sätt att döva sig och lindra smärtan, eller upptäcka meningsfulla uppgifter och sammanhang. Ilskan förhåller man sig till genom att rikta den åt olika håll eller i rädsla undvika den på olika sätt. Skuld och skam förhåller man sig till genom att bl. a. anklaga sig själv eller försöka förstå de orsaker och mekanismer som påverkat beteenden. Religion förhåller man sig till genom att man tar avstånd från den som organisation och ideologi eller finna tröst i gudstron.

Gemensamt är att de aktuella reaktionerna på förlusten går in i varandra och kampen är att hantera dess konsekvenser i livet. När informanterna hanterar konsekvenserna av förlusten blir livet uthärdligt trots den smärta de har.

6.2 Kategori – Att döva sig eller att hitta meningsfulla sammanhang eller uppgifter

Den första dimensionen i denna pendelrörelse är att döva sig. Denna studie visar att det är smärtsamt att ha en nära familjemedlem i ett religiöst sekteristiskt sammanhang där kontakten är bruten helt eller delvis. Det handlar om en avvisning från familjemedlemmen eller att ledningen förbjuder kontakt med familjen. Denna förlust upplevs sannolikt annorlunda än när det är en förlust genom döden. Informanterna kastas mellan hopp och förtvivlan. Det är en sorg över att inte vara en hel familj och det innebär att släktbanden bryts och traditionen inte kan föras vidare. Dessa känslor tillsammans med ilska, maktlöshet och hopplöshet vill de döva eller lindra.

Att ha en nära familjemedlem i ett religiöst sekteristiskt sammanhang innebär både en känslomässig och fysisk påverkan. För några innebär detta att de med hjälp av medicinering får ångesten och smärtan att minska så att det är möjligt att sova och klara av vardagen. Samtidigt är upplevelsen att livet inte levs och känslor som glädje och tårar finns inte. Detta skapar en känsla av energilöshet som gör att inspirationen försvinner. Kroppens reaktion på situationen är att en del har drabbats av fysiska sjukdomar som de anser vara relaterade till den stress de har blivit utsatta för. Att återhämta sig från sjukdom innebär att de på ett indirekt sätt tvingas hantera stressens påverkan på dem. Flera informanter har övervägt självmord men hoppet om förändring är något som har hållit tillbaka. Det finns också de som hänger sig åt sitt arbete, skär av känslan och biter ihop eftersom de inser att de inte kan göra något och om de agerar kan det bli ännu värre.

”Jag är alldeles förstelnad, men jag äter medicin, jag varken gråter eller skrattar. Man lever utanför allting. Jag kan gå och titta, men är inte med i livet, man är utanför”.

”Jag hade satt slangen från avgasröret, men något höll mig tillbaka”.

”Det var en trist tid och jag hade så mycket att göra – jobbet blev räddningen”.

Den andra dimensionen i pendelrörelsen är att hitta meningsfulla sammanhang och uppgifter. Att hitta meningsfulla sammanhang och uppgifter är strategier för att överleva smärtan. Några informanter har sökt professionell samtalskontakt, men upplevelsen är att de inte har fått den hjälp de behövt. Istället visar studien att personens nätverk är viktigt för den enskilda anhöriga. Nätverket handlar både om relationerna inom familjen, men också arbetskamrater och vänner. Engagemanget i de självhjälpsorganisationer som finns t ex FRI har varit ett sätt att skapa hopp och att hantera sina reaktioner. Anhöriga har gett varandra stöd och även stöttat avhoppare. Andra former av hjälpverksamhet har också hjälpt till för att hitta de meningsfulla sammanhangen. Flera informanter har skrivit debattartiklar, forskningsartiklar, böcker, medverkat i TV-program för att bidra till en eventuell förändring, men också för att skapa en ökad förståelse.

”FRI har varit mycket viktigt för mig och likaså mina vänner. Vännerna har gjort att jag orkar och de står kvar”.

”Jag delade detta med min fru. Hade jag inte haft henne och hennes släkt hade det blivit svårt. Man måste bygga upp nätverk omkring sig för det går inte att vara ensam i detta”.

”Jag har skrivit en debattartikel om xxx i en av våra största tidningar i landet”.

6.3 Kategori – Att känna skuld och skam eller att förstå sammanhanget.

Den ena dimensionen i denna pendelrörelse är att känna skuld och skam. Denna känsla handlar om att man som informant inte har förstått hur allvarligt det

religiöst sekteristiska sammanhanget har varit och vilka konsekvenser det kunde bli för den nära familjemedlemmen. Flera av informanterna har varit positiva från början, men anklagar sig för att de inte upptäckt i tid vilka mekanismer som finns i rörelsen.

Skuld känslorna gäller olika saker hos olika informanter, t ex att de från början har uppmuntrat sina barn att vara med i ett religiöst sammanhang eftersom de har trott att detta skapar trygghet i barnets liv. De har velat förmedla en gudstro för att hjälpa barnet med exempelvis dödsskräck. Föräldrar undrar vidare vad de har gjort för fel under barnets uppväxt eller om de inte har varit tillräckligt lyhörda för barnets behov på grund av egna livsomständigheter. Några informanter har skuld känslor för att de har orsakat konflikter och bråk i familjen kring konsekvenserna av att någon eller några i familjen är med i ett religiöst sekteristiskt sammanhang eftersom det sociala livet påverkats i familjen och lögnen har uppdagats. Andra informanter har skuld känslor för att inte ha uppfyllt föräldrarnas förväntningar om att gå med i rörelsen. Tyngden och allvaret har fördjupats när man som förälder använder en andlig retorik mot barnet, vilket också skulle kunna innebära en skuld gentemot Gud. Man kan också ha skuld känslor när man tvingats vittna emot sitt barn som är med i sekten.

Skammen hos informanterna gäller själva faktumet att de har en nära familjemedlem som är med i ett religiöst sekteristiskt sammanhang vilket inte följer de gängse normerna.

"Det värsta jag har gjort är att ta mina barn till kyrkan. Jag trodde att jag gav dem trygghet. Skulden finns hela tiden. Jag tänker dag och natt. Jag kan inte somna och stänga av huvudet".

"Allting handlar om familjen och barnen. Vilka du än möter undrar de vad ens barn gör. Jag säger som det är, men folk tycker att det är jätte obehagligt. Jag går ofta undan och andra undviker att prata när jag är med. Det känns jobbigt".

Den andra dimensionen i pendelrörelsen är att förstå sammanhanget. När informanterna förstår sammanhanget blir situationen mer hanterbar. För flera informanter är det inte möjligt att kompromissa med sin egen övertygelse och när de väl har blivit medvetna om att både familjemedlemmen och de själva som anhängare har blivit förda bakom ljuset väcker detta många känslor. Flera av informanterna vidhåller sin kritiska hållning, litar på sin övertygelse och för fram den inför sig själva och andra. För vissa informanter kan detta innebära att de nära familjemedlemmarna som är med i den religiösa sekten bryter helt eller delvis med dem.

Känslomässig förståelse är viktig och handlar om att man vill förstå sina egna reaktioner kring sorg, ledsnad, ilska och bitterhet. En annan viktig aspekt av förståelse är att reflektera över de sekteristiska mekanismerna och andra mekanismer som finns exempelvis i familjen eller relationellt mellan föräldrar och barn som kan förklara varför familjemedlemmen har blivit uppslukad av det religiöst sekteristiska sammanhanget. Att läsa litteratur i ämnet har varit värdefullt.

I vissa fall handlar det om att förstå vad som händer och i andra fall leder det till att man vill agera, sprida den kunskap man fått och skapa opinion. När den anhörige får en förståelse blir det lättare att uthärda de känslor man har.

”Jag skrev ner allt och alla händelser för min egen skull. Jag började sedan resa omkring och fotograferade möteslokaler. Det blev ett manus som dels tidningarna fick del av och som ledde till en bok”.

”Det blev en vårdnadstvist om barnen och där var jag med och vittnade mot mitt eget barn. Han tycker att jag har tagit barnen ifrån honom. Detta har varit så svårt men jag var tvungen”.

6.4 Kategori – Att känna ilska och besvikelse inför situationen eller att känna rädsla för konsekvenserna

Att ha en nära familjemedlem i ett religiöst sekteristiskt sammanhang skapar många känslor hos informanterna som sorg, skuld och skam, avståndstagande från religionen som organisation och även ideologi. Dessa känslor är integrerade med varandra och kan leda till ilska, besvikelse och rädsla.

Den ena dimensionen i pendelrörelsen är att känna ilska och besvikelse inför situationen. Det handlar om ilskan över att någon har förorsakat att informanterna har förlorat kontakten med en nära familjemedlem. Ilskan är främst mot sektledare/-ledningen och den nära familjemedlemmen men den kan också riktas mot sig själv. På ett manipulativt sätt har sektledare/-ledningen spelat ut föräldrarna i barnets liv och sektledaren har intagit en avgörande roll i den nära familjemedlemmens liv. Samma mekanismer används av sektledare/-ledningen mot anhöriga även när det är föräldrar, syskon, make/maka som är med i den religiösa sekten. Vissa familjemedlemmar tycker att detta är bra, medan andra skulle vilja att relationerna till familjen såg annorlunda ut. De kan inte och får inte låta familjen inta en roll i deras liv. Sektledaren/-ledningen avgör hur människorna ska leva sina liv. I flera fall ser de till att de ekonomiska tillgångar som den nära familjemedlemmen har utnyttjas av rörelsen. Sektledaren/-ledningen har tolkningsföreträdet både i hur den nära familjemedlemmen ska leva sitt liv och hur han eller hon ska tro. Sanningen manipuleras och det sker i Guds namn, vilket gör att det blir en ännu större tyngd. Det betyder att om man motsätter sig detta är det inte bara mot sektledaren/-ledningen utan också mot Gud.

Ilskan kan också riktas mot den nära familjemedlemmen som låter sig bli manipulerad. I sina konkreta liv uttrycker de vad sektledaren/-ledningen har lärt dem och kan t ex avvisa sin far genom att säga att de har en annan far, nämligen Gud. Denna avvísning från den nära familjemedlemmen skapar ilska, men också besvikelse över konsekvenserna och den anpassning det innebär för den nära familjemedlemmen att vara med i en sekt. Anpassningen handlar om att de ger upp sina egna liv, trots resurser och förutsättningar för något annat. Sektledaren/-ledningen tar sig tolkningsföreträde, men den nära

familjemedlemmen tilldelar dem det också. Att de gör detta skapar ilska och besvikelse hos informanterna.

Ilskan kan också riktas mot sig själv som anhörig. Det gäller framförallt föräldrar som har barn som är med i ett religiöst sekteristiskt sammanhang. Som förälder inser man t ex att man tidigare har uppmuntrat sina barn att vara med i religiösa sammanhang där syftet har varit att ge trygghet eller att man har trott på sammanhanget och inte insett att de behöver varna eller sätta gränser när barnet själv har visat intresse för andliga rörelser.

"Det enda sättet att bryta sammanhanget är att sätta en kula i sektledaren".

"Jag går inte med på att mina barn går med till xxx förrän de är myndiga, men när jag åkte bort tog min man med dem ändå. Han ljög för mig och sa att han skulle åka till en släkting med barnen, men det visade sig att de var på möten istället. Han hade lurat mig och fört mig bakom ljuset".

"Hon hade strålande slutbetyg, men utbildade sig inte. Det var så eftersom man inte skulle utbilda sig. De ska ligga lågt och satsa på religionen".

Den andra dimensionen i pendelrörelsen är att känna rädsla för konsekvenserna. Den kan bestå i att inte veta vilken bestraffningen blir för den nära familjemedlemmen om han/hon inte följer sektledarens/-ledningens vilja. Besträffningen kan handla om att par separeras och inte får ha sexuellt umgänge under en tid. Den kan också handla om att den nära familjemedlemmen möts med tystnad. Detta gör att den nära familjemedlemmen kan bli mycket ensam eftersom de också har brutit med sin familj och sina vänner. Detta skapar en villrådighet och rädsla hur de kan hjälpa sin familjemedlem på bästa sätt.

Andra rädslor handlar om risken att den eventuella kontakt som finns bryts. I många fall är kontakten helt bruten och i andra fall finns det lite kontakt kvar med de nära familjemedlemmarna. Det gör att de anhöriga blir rädda för vad de säger och gör eftersom det kan i värsta fall resultera i att kontakten helt bryts. Det finns också en rädsla att barnbarnen far illa i det religiöst sekteristiska sammanhanget. När de anhöriga har ifrågasatt hur barnen behandlas, att små barn inte tröstas eftersom de gråter i "köttet" har detta ibland lett till att kontakten bryts. En del barnbarn är inte med i det religiöst sekteristiska sammanhanget och då blir anhöriga rädda för att de ska bli indragna i det och att de ska vändas emot sina far- och morföräldrar.

Ytterligare rädslor är skrämmande reaktionsmönster hos den nära familjemedlemmen eller hos sig själv. De anhöriga har många starka känslor av t ex ilska och rädslan består i hur man kanaliserar den om man möter sektledaren.

"Den största oron just nu är att förlora barnbarnen".

”Jag har haft tankar på att ta livet av sektledaren och jag vet inte hur jag skulle reagera om jag kom körande i bilen och mötte sektledaren”.

6.5 Kategori – Att ta avstånd från det organiserade religiösa sammanhanget eller att finna tröst i religionen.

Att ta avstånd från det organiserade religiösa sammanhanget är den första dimensionen i denna pendelrörelse. Ett stort problem är vad religionen har ställt till med i deras liv. Avståndstagandet handlar dels om hur deras familjemedlemmar har drabbats och dels sekternas ideologi. Dessa båda dimensioner hänger nära samman.

Den största kritiken riktas mot religionens organiserade sammanhang. I Guds namn har sektledare/-ledning manipulerat människor, utnyttjat människors vilshenhet och andliga längtan. Det blir en personupphöjelse som handlar både om att sektledaren själv höjer upp sig och att medlemmarna gör det, vilket resulterar i att sektledaren blir ”helig” både i sina egna ögon och i medlemmarnas ögon. Därför kan sektledaren avgöra hur människor ska leva sina liv, vem de ska gifta sig med, hur de ska tuktas, hur de ska tro och leva sitt liv så att Gud inte ska straffa dem genom olyckor. Flera av informanterna har litat på sektledaren/-ledningen, men när det blir uppenbart hur allt hänger samman blir besvikelsen och ilskan stor med följd att de ifrågasätter religionen och dess ledare och organisation.

Informanterna tar också avstånd från sekternas ideologi och hur tron uttrycks. I något fall har de anhöriga uppfattat att sekten har ifrågasatt den traditionella tron på Jesu gudomlighet. I de fall informanterna själva har en kristen övertygelse blir detta en kritisk punkt och leder till ett ifrågasättande av rörelsens grund. Andra ideologiska ifrågasättanden är mäns och kvinnors ställning inom rörelsen. Informanterna har beskrivit hur man som kvinna inte får vara för stark, att mannen är överhuvudet i familjen och avgör hur saker och ting ska vara, vilket ses som en konsekvens av deras tolkning av gudstron. Ytterligare exempel på ett svart/vitt sätt att uttrycka tron är att man är antingen frälst eller fördömd. Tron blir fundamentalistisk och i många stycken en bokstavstro. Detta tar informanterna avstånd ifrån och därmed ifrågasätter man det sekteristiska sammanhangets ideologi.

Ytterligare ett perspektiv på detta är besvikelsen över att de etablerade kyrkorna och samfundet inte fördömer de aktuella religiösa sekterna. Även detta skapar ett ifrågasättande av religionen. Dessa erfarenheter som ofta har ägt rum under många år gör att det för vissa av informanterna är svårt att komma till en kyrka även om den inte alls har med det religiöst sekteristiska sammanhanget att göra, därför att det väcker upp svåra känslor. En del kan tänka sig att komma dit och då håller man präster och andra representanter på avstånd och tycker att det är fullt tillräckligt t ex att lyssna på musiken. Att vara medlem i ett samfund är för många anhöriga inte att tänka på. Med anledning av de erfarenheter som informanterna

har fått sätter de upp tydliga gränser i vad de accepterar och vad de vill utsätta sig för.

Det finns också informanter som menar att de har tagit avstånd från gudstro, men vet inte om det beror på de erfarenheter de har fått genom det religiöst sekteristiska sammanhanget eller om de ändå skulle ha tagit avstånd.

”Jag har inte kvar så mycket till gudstro, men om jag ändå har lite kommer det aldrig att gå genom någon församling. Det är en relation mellan mig och Gud”.

”Ibland tänker jag att jag skulle gå till kyrkan och lyssna på julmusik, men det går inte. Jag hör bara inom mig sektledaren när hon predikar”.

Den andra dimensionen är att finna tröst i religionen. Många av informanterna tar avstånd från religionen i dess organiserade sammanhang, men tar inte avstånd från en tro på Gud som de kan finna tröst i. Flera informanter menar att tron är viktig och var och en måste hitta en personlig tro, men den går inte genom någon församling. För några informanter har tron försvunnit i perioder, men de har hittat den på sitt eget sätt igen där tron inte blir en auktoritetstro utan något personligt integrerat i deras liv. Det innebär att de någon gång ibland söker sig till gudstjänster, men de är dock inte medlemmar och de söker sig dit på sitt eget sätt. Andra informanter menar att längtan efter Gud och den trygghet tron kan innebära finns alljämt i dem, men de finner inte detta i det religiösa sammanhanget eftersom de har blivit skadade av det. För vissa informanter är tron inte en fråga i deras liv.

”Gud hjälpte mig genom den svåra processen”.

”Det händer att jag går till kyrkan, alla belgons dag är fin. Det är så fin musik då, men jag ber inte med i trosbekännelsen, jag är så ärlig så jag står inte och ljuger i kyrkan. Jag kan lyssna på vad de säger. NN är ju en sådan där folklig präst”.

7 Diskussion

7.1 Metoddiskussion

Klassisk Grounded Theory har använts i studien för att undersöka vilka reaktioner anhängarna får när de har en nära familjemedlem i ett religiöst sekteristiskt sammanhang. Den valda metoden är särskilt lämplig när sociala processer ska studeras och när det är en sparsamt förekommande forskning inom området. Metoden är lämplig på grund av ämnets känslighet. Den kumulativa effekten vid intervjuerna har varit en hjälp. Kvantitativa metoder som kräver ett stort intervjuunderlag hade troligen inte varit lika bra utifrån det valda ämnet.

Att använda denna metod innebär en förutsättningslös ansats. Exponering för ett nytt forskningsfält har skett där den objektiva hållningen har varit viktig. Att vara

helt objektiv och i avsaknad av förförståelse är inte möjligt. Informanterna hade kunskap om författarens bakgrund som anställd i Svenska kyrkan. Frågan kan då ställas i vilken utsträckning detta har hämmat informanterna så att de riskerar att bli alltför försiktiga i sina uttalanden. Å andra sidan kan förförståelsen göra att informanterna uppfattar att det finns en kunskap om och öppenhet för den religiösa kontexten i stort, vilket också kan skapa en känsla av att bli förstådd. Möjligen har inte detta inverkat negativt eftersom informanterna har beskrivit sina reaktioner på ett tydligt sätt.

Flera kvinnor än män tackade nej till att delta i studien. Detta hade kanske kunnat medföra att eventuella skillnader i reaktionsmönster mellan könen inte framkommit tydligt. Dock var inte syftet att undersöka sådana skillnader och de reaktioner som beskrivs i resultatet fanns i både de kvinnliga och manliga deltagarnas berättelser.

Platsen för intervjuerna varierade. I några fall intervjuades informanterna i sina hem, andra informanter på författarens arbetsplats, någon informant i ett församlingshem och ytterligare någon telefonintervjuades. Hypotetiskt sett skulle ytterligare material kunna framkomma i de intervjuer som ägde rum i informanternas hem eftersom de känner sig trygga där. Att vara i en lokal där kyrkan är huvudman skulle eventuellt kunna vara hämmande med anledning av den problematik som undersöks. I en telefonintervju går kroppsspråket förlorat. Kroppsspråket kan fördjupa ordens betydelse. Processen visade dock inga tecken på att dessa implikationer var menliga för studiens resultat.

Vid intervjun fick informanterna berätta sin berättelse som också rymmer den smärta som finns eller har funnits i deras liv. Det har varit viktigt att låta dem ge sin egen berättelse och beskriva vad som är de främsta svårigheterna och reaktionerna när man har en nära familjemedlem i ett sådant sammanhang. En fråga som då kan ställas är vad det blir för karaktär på en sådan intervju? Svar söks som motsvarar studiens syfte, men för informanten kan svåra känslor rivas upp och intervjun kan bli av bearbetande karaktär. Det skulle kunna bli en risk att samtalet blir av stödjande karaktär i en sådan situation och att den vetenskapliga objektiviteten minskar. Användandet av temaguiden som skapar ramarna för samtalet minskar den risken och skapar uppmärksamhet på detta. Dessutom efter avslutad intervju erbjöds informanterna att återkomma om de ville komplettera intervjun med något som de inte tog upp på grund av de känslor som väcktes.

Studien skulle kunna skapa omedvetna förhoppningar hos informanterna om att förändringar är möjliga. Detta avser främst de personer vars anhöriga fortfarande är med i det religiöst sekteristiska sammanhanget. Uppgiften i studien är dock att på ett medvetet och vetenskapligt sätt lyfta upp den aktuella problematiken. I bästa fall kan det leda till en förändring som kan få betydelse för den enskilda individen. De olika förväntningarna på studien skulle kunna innebära ett etiskt dilemma. När forskning äger rum där starka känslor är i omlopp finns en risk att motiven kan se olika ut hos informanterna och den som genomför studien. Medvetenhet om detta dilemma är viktig. Om forskningen inte vågar närma sig

liknande svåra områden kommer dock heller inte någon kunskapsinhämtning att ske.

7.2 Resultatdiskussion

7.2.1 Att förlora en nära familjemedlem och kampen för att för att hantera dess konsekvenser i livet.

Studien handlar om den förlust det innebär när en nära familjemedlem går in i ett religiöst sekteristiskt sammanhang och hur de anhöriga överlever denna situation. Resultatet visar att det är en mycket komplex och kaotisk situation för de anhöriga där det finns många känslor som sorg, ilska, besvikelse, rädsla med mera som växlar över tid. Anhöriga har att förhålla sig till situationen och till sina känslor och de utvecklar olika strategier för att överleva. Studien visar att informanternas egna psykiska resurser är viktiga för hur det blir för de anhöriga. Enligt Bowlby (2006) är den kärleksfulla omvårdnaden det som skapar tillit hos människan och den bindning som människan utvecklar påverkar personlighetsutvecklingen och hur samspelet blir med omvärlden.

Antagligen innebär detta att en persons egna psykiska resurser blir större och detta underlättar för en människa som hamnar i svåra situationer. Trots den komplexa och kaotiska situationen som de anhöriga kan uppleva finns ändå någon slags tillit. Frankl (1986) menar att viljan till mening i livet är en stark psykisk drivkraft och om personen dessutom har ett starkt KASAM, det vill säga känsla av sammanhang, blir den svåra situationen mer hanterbar för dem. Antonovsky (2005) menar att de tre komponenter som ingår i KASAM är att tillvaron är meningsfull, begriplig och hanterbar och detta påverkar människors förmåga att klara av motgångar i livet.

De anhöriga har levt under många år i denna svåra situation. I vilken utsträckning är detta en försvårande komponent? Kanske påverkas människor trots psykiska resurser och ett starkt KASAM ändå negativt av den rådande situationen om den pågått under en längre tid.

7.2.2 Att döva sig eller att hitta meningsfulla sammanhang eller uppgifter

Att ha en familjemedlem i ett religiöst sekteristiskt sammanhang innebär en förlust. Schwartz (1986) beskriver i sin studie kring föräldrar som förlorar sina barn i sekter att de upplever att sekten hotar familjens mål, att familjens auktoritet utmanas och att sekten övertar föräldrarollen. Detta innebär en komplex förlust. Den sorgprocess som förlusten utlöser blir något annat än när en person har dött. Informanter menar att om familjemedlemmen var död kunde han/hon sörjas, men hela tiden finns hoppet om att personen ska komma tillbaka igen.

En förlust är överväldigande och tar hela individen i anspråk, kroppen, tankarna, känslorna, sinnesupplevelsorna och motoriken (Carlander, 2006). Detta är något som tydligt kommer fram i intervjuerna med informanterna. Freud (1917/2003)

talat om sorg och melankoli och i båda fallen rör det sig om en förlust. Vidare menar han att vid melankoli är personens självkänsla påverkad, förstämningen är stor och förlusten omedveten. När anhöriga förlorar en nära familjemedlem är det en förlust, reaktionen är sorg och förlusten är medveten. De kastar mellan hopp och förtvivlan och för många har detta pågått under många år. Sorgen är inte ett sjukligt tillstånd och den går över.

Möjligen visar resultat på att de anhörigas reaktion är det som Carlander (2006) kallar ett tredje tillstånd, ett tillstånd mellan de ovan nämnda positionerna. Det tredje tillståndet handlar om en komplicerad sorg, en utdragen process som ändå inte ska klassas som depression.

Oreo och Ozgul (2006) visar i sin undersökning av föräldrars sorg då deras vuxna barn använder droger, att ha ett barn med drogproblem innebär erfarenheter av ilska, rädsla, skam, skuld, förtvivlan, hjälplöshet och ledsnad hos föräldrarna.

Liknande reaktioner har märkts i klinisk verksamhet hos anhöriga till missbrukare överhuvudtaget (Ditzler & Ditzler, 1993). Eftersom det upplevs som en förlust när en familjemedlem går in i en sekt är det antagligen så att liknande reaktioner väcks även hos de anhöriga. Det handlar alltså om förlust av personen och relationen, vilket torde innebära samma problem oberoende av om det är i förhållande till droger eller sekter. Precis som livet hade sett annorlunda ut om drogerna inte hade funnits, hade det sett annorlunda ut om familjemedlemmen inte hade varit med i sekten.

Sorgen vid barns drogproblem är tvetydig, komplicerad och utdragen (Oreo & Ozgul, 2006), vilket också är fallet med den sorg som föräldrar kan känna då deras barn är med i religiösa sekter.

De anhöriga hittar mer eller mindre medvetna strategier: en del finner att medicinering är ett sätt att uthärda smärtan, andra överväger att ta livet av sig, en del har förmåga att skära av känslan och hänge sig åt exempelvis sitt arbete. Många faktorer finns i hur de anhöriga klarar av situationer med avvisning, förlust och sorg. Oreo och Ozgul (2006) belyser problematiken utifrån idén om olika anknytningsförmågor. De anser att trygg anknytning kan vara ett skydd mot psykologisk utmattning medan otrygg anknytning är en riskfaktor för att överleva och anpassa sig till förlusten.

Detta resultat kan möjligen översättas till anhöriga som har förlorat en nära anhörig i ett sekteristiskt sammanhang. En person som har fått kärleksfull omvårdnad respekterar sig själv och därför är det inte uteslutet att dessa personer har en trygg anknytning eller bindning som har förvärvat tidigt i livet eller genom senare relationer. De informanter som hade svårt att kompromissa med sin övertygelse visade en tilltro till sig och tycktes behålla sin självaktning, vilket kan vara uttryck för en sådan trygghet.

Ytterligare en faktor i hur anhöriga klarar av att ha en nära familjemedlem i ett religiöst sekteristiskt sammanhang kan vara KASAM, ”känsla av sammanhang”. Antonovsky (2005) talar om att en person kan ha stark KASAM trots att allt i livet inte är begripligt, hanterbart och meningsfullt, om personen har livssektorer som hon eller han upplever som viktiga, begripliga, hanterbara och meningsfulla.

Att ha en nära familjemedlem i ett religiöst sekteristiskt sammanhang innebär en stor smärta i livet då det kan vara svårt att hitta det meningsfulla i livet. Tydligt är att anhöriga klarar av problematiken på olika sätt och sannolikt har detta att göra med hur stark KASAM de har allmänt utifrån andra värden i livet.

Slutsatsen är att anhöriga till sektmedlemmar verkar ha liknande reaktionsmönster som vid jämförbara förluster. De utvecklar olika strategier för att hantera dessa reaktioner. Den använda strategin kan bero på vilka grundläggande psykologiska resurser man har.

7.2.3 Att känna skuld och skam eller att förstå sammanhanget

Sorg är ett komplext tillstånd där skuld och skam ingår. Informanterna uttrycker å ena sidan skuldkänslor, å andra sidan hur de försöker att förstå sammanhanget. Skuld kan vara lättare att bära eftersom man kan dela den med andra medan skam bär man själv och är ordlös. Informanterna återger hur det ofta lättar när de berättar för andra om sin skuld. Ibland kan skuld fungera som ett försvar mot skam, och tvärtom. Det gör att skuld och skam är sammanflätade, vilket är tydligt i informanternas berättelser.

Skulden är kopplad till den straffande delen av överjaget och skammen till jagidealet (Beck-Friis, 2005). Skammen kan ha både en sund och osund sida och vi kan behöva den för att komma nära människor och bevara kontakten med dem (Beck-Friis, 2009). Kjellqvist (2006) talar om detta i form av den röda, mogna och den vita primitiva skammen. Skuld och skam kan också blockera förmågan att känna sorg (Beck-Friis, 2005). Avvisning är något som kan framkalla skam vilket informanterna har fått erfara genom avvisning från framförallt den nära familjemedlemmen. Hur skammen blir för informanterna har antagligen att göra med hur den egna anknytningen har varit. I vissa fall kanske den t o m blockerar sorgebearbetningen av att ha en nära familjemedlem i ett religiöst sekteristiskt sammanhang. I resultatet framkom det att anhöriga kan känna skuld för att de från början lät t ex barn delta i det religiösa sammanhanget. De tyckte att de borde ha förstått bättre, men de lurades att tro att det var bra för barnen. Järvå (2009) och Järvå och Dahlgren (2013) menar att manipulation är ett typiskt drag hos sekter.

Föräldrar upplever det som ett stigma att ha ett barn med drogproblem, vilket leder till att man skäms och blir isolerad (Oreo & Ozgul, 2007). Likartade reaktioner återfinns också hos föräldrar som har barn i religiöst sekteristiska sammanhang. Att ha barn i en religiös sekt som inte har någon kontakt med föräldrarna kan upplevas som att man inte passar in i det sociala sammanhanget.

Vissa informanter säger att de undviker att ha kontakt med andra. Detta är ju ett sätt att hantera skammen på, men som inte är konstruktivt för dem själva.

Att förstå sammanhanget, sätta sig in i sina egna reaktioner, reflektera kring de mekanismer som finns i sekterismen kan vara en salutogen strategi eller copingstrategi (Antonovsky, 2005) för att hitta balansen när skuld, skam och anklagelse vill ta överhanden. Informanterna gör detta genom att läsa, skaffa information, fördjupa kunskapen, skriva debattartiklar och böcker, medverka i TV-program mm. Detta överensstämmer med Singer (1986) och Goldberg och Goldberg (1989) i arbete med föräldrar som har förlorat barn i sekter. Detta kan också tolkas som ett rop på hjälp, eller ett försvar mot skulden och skammen. Antonovsky (2005) menar att strategier kan vara mer eller mindre effektiva och ändamålsenliga. Ibland kan de till och med vara patogena. Det är individuellt vad som är ändamålsenligt och varje person måste hitta sin egen strategi. Människor med en stark KASAM väljer de resurser som är mest ändamålsenliga för att lösa sitt problem.

Slutsatsen är att anhöriga måste brottas med sin egen roll i situationen att ha en nära familjemedlem i en religiös sekt, både när det gäller varför det blev så och hur man ska hantera den inför sig själv och omgivningen nu och i framtiden. Personens anknytning kan bli en grund för hur skulden och skammen blir i personens liv.

7.2.4 Att känna ilska inför situationen eller känna rädsla för konsekvenserna

Ilska och rädsla har antagligen sin främsta grund i den avvisning som de har blivit utsatta för. Förlusten upplevs som en kränkning. Ilskan riktas framförallt mot sektledaren/-ledningen, mot det totalitära och auktoritära draget som enligt Wallis (1975), Lifton (1989), Järvå och Dahlgren (2013) är karaktäristiskt för sekter. Den kan också riktas mot den nära familjemedlemmen och sig själv. I intervjuerna uttrycks rädsla för att den nära familjemedlemmen ska bestraffas, för att förlora den eventuella kontakt som finns, för skrämmande reaktionsmönster hos den nära familjemedlemmen eller för sig själv och sina egna reaktioner.

Ilska och rädsla är en del av de primära affekter som människan är utrustad med. Bland de primära affekterna finns förutom ilska och rädsla, förvåning, intresse, lidande, glädje, avsky, äckel och skam (Tomkin, 1995). Affekterna härstammar från kroppens biokemiska processer, från psykologiska och sociala erfarenheter och från vår biologiska mognadsprocess (Sigrell, 2000). För informanterna kan man särskilt lyfta fram betydelsen av psykologiska och sociala erfarenheter. Under många år har informanterna kontinuerligt blivit utsatta för avvisning både psykiskt och socialt.

Carlander (2006) menar att ilskan och rädslan kan ha ett evolutionärt överlevandsperspektiv. Ilskan har som främsta syfte att värna integriteten och

sätta nödvändiga gränser medan rädslan behöver vi för att rädda livet och hitta nödvändiga strategier inför hot.

Ilska och rädsla är dominerande affekter hos informanterna och de är ett skydd för dem. I vissa fall har ilska gått över till hat där oförsonlighet finns. Informanterna har levt med situationen under lång tid och också med sin ilska och ibland även hat. Förmågan att kunna härbärgera svåra känslor kan antagligen relateras till det stöd man fick tidigt i livet. Även om de har resurserna att kunna härbärgera svåra känslor riskerar den långa tidperioden att skapa hopplöshet, ledsnad, uppgivenhet.

I denna studie är det mest män som har ställt upp i intervjuerna. Frågan kan ställas kring könsskillnader i olika reaktionsmönster i en sådan svår situation? Är det så att män har mer tillgång till ilska än kvinnor? I sådana fall skulle detta kunna förklara varför fler män ställer upp i studien.

Slutsatsen är att både ilska och rädsla kan hjälpa de anhöriga att överleva. Ilska kan tolkas som en mer utagerande reaktion medan rädslan kan ses som mer passiv. Ilskan kan uttrycka viljan att skada tillbaka, utan nödvändigtvis faktiska skadehandlingar. Rädsla kan göra att man inte tar risken att göra situationen värre.

7.2.5 Att ta avstånd från religion eller att finna tröst i den.

De erfarenheter som informanterna har fått av denna typ av religiös grupp har också påverkat deras syn på och relation till tro, religion och Gud i allmänhet. I livsåskådningshistorien har det förts diskussioner kring det som kallas teodicé-problemet: hur man förenar tron på Gud med erfarenheter av svårigheter, lidande och ondska. Människor kan anklaga Gud för dessa erfarenheter och ta avstånd från Gud och religion.

I intervjuerna framkom det att informanternas avståndstagande gäller främst religionen som institution och ledare/ledning som anser att enbart de har sanningen. Det finns lite forskning kring hur sådana anhöriga upplever detta och därför kan det vara fruktbart att jämföra deras reaktioner med avhoppares. Singer (2003) skriver att avhoppares reaktioner kan handla om t ex depression, alienation, ensamhet, lågt självförtroende och dålig självuppskattning, fobi-liknande drag inför social kontakt, rädsla för grupper, misstro mot professionella. Johansson (2009) menar att avhoppare är känsliga för nya auktoriteter och har lätt att känna sig misstänktsamma, manipulerade och utnyttjade.

Det kan också finnas en känsla av att hamnat i ett andligt tomrum och att man har mist sin gudsrelation (Sveinall, 2000). Flera av dessa reaktioner kan man upptäcka hos informanterna som t ex att deras avståndstagande från det religiösa sammanhanget skapar en slags alienation och ensamhet, rädsla för det religiösa och att bli alltför indragen, rädsla och kritik mot professionella, t ex präster trots att de inte har med den religiösa sekten att göra.

Flera informanter uttrycker att de ändå funnit tröst i religionen, i en självständig personlig relation mellan sig och Gud, d v s inte något som går genom en församling eller institution. Detta kan tolkas utifrån teorierna om gudsrepresentationer. Rizzuto (1981) menar att en gudsrepresentation bildas av minnesmaterial från både de verkliga föräldrarna och idealiserade föräldrar. Den kan innehålla komponenter som ger lugn, tröst, inspiration och mod, men också fruktan och skräck. Om det blir avståndstagande eller sökande efter tröst beror nog på vilken gudsbild eller gudsrepresentation man har sedan tidigare. Informanterna sätter upp tydliga gränser kring sin egen trosutövning eftersom de är rädda och behöver skydda sig, men finner samtidigt tröst i Gud.

Slutsatsen är att medan anhöriga får en negativ uppfattning om religionens yttre institutionella och kollektiva uttryck kan den personliga tron fortsätta att vara av betydelse fast den har blivit komplicerad och problematisk. Den gudsbild som de har kan hänga samman med relationen till föräldrarna och deras anknytning.

8 Konklusion och implikation

Att förlora en nära familjemedlem i ett religiöst sekteristiskt sammanhang är en stor och smärtsam upplevelse för de anhöriga. De har en kamp för att kunna hantera konsekvenserna av denna förlust. Förlusten väcker upp många reaktioner som t ex sorg, ilska, rädsla, skuld och skam. Olika strategier utvecklas för att hantera dessa reaktioner. Många vill hitta det salutogena perspektivet i sina liv. Det tycks vara så att anhöriga som hittar meningsfullheten i livet och som inser att de inte kan kompromissa med sig själva tycks ändå kunna hantera den konkreta situationen även om den inte förbättras eller till och med blir sämre. Strategierna verkar vara beroende av vilka psykologiska resurser man har där personens egen anknytning kan vara en grund. Det anknytningsmönster vi har, det stöd vi har fått tidigt i livet och den bild vi format av oss själva och andra bär vi med oss och detta påverkar hur vi förhåller oss till smärtsamma situationer i livet. Ilskan och rädslan kan vara en hjälp för de anhöriga att överleva där nödvändiga gränser sätts. Även om de anhöriga har en grundtrygghet i livet blir tidsfaktorn en försvårande komponent. Många anhöriga har levt med situationen under många år och detta är något som dränerar även om man har egna resurser att klara av svåra situationer.

9 Fortsatt forskning

Nästa steg i forskningen skulle kunna vara att undersöka vilka andra psykologiska resurser som är avgörande för hur personen kan leva med den svåra livssmärtnan. I det kliniska arbetet är det viktigt att det finns en kunskap om manipulativa rörelser och att de kan finnas inte bara i religiösa sammanhang. De drabbade behöver stöd och hjälp att hitta de salutogena perspektiven i sina liv.

10 Referensförteckning

- Ainsworth, M.D.S., Bell, S.M. & Stayton, D.J. (1971) Individual differences in strange situation behavior of one-year-olds, i: H.R. Schaffer (red) *The origins of human social relations*, 17-57, London: Academic Press.
- Adorno, T.W., Frenkel-Brunswik, E., Levinson, D.J. & Nevitt Sanford, R. (1950) *The Authoritarian Personality*. New York: Harper & Row.
- Antonovsky, A. (2005) *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Beck-Friis, J.(2005) *När Orfeus vände sig om: En bok om depression och förlorad självaktning*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Beck-Friis, J. (2009) *Den nakna skammen*. Grund för depression eller väg till ömsesidighet. Stockholm: Natur och Kultur.
- Bowlby, J. (2006) *En trygg bas*. Kliniska tillämpningar av bindningsteorin. Stockholm: Natur och Kultur.
- Carlander, J. (2006) *Starke känslor*. Affekter och emotioner i möten med människor. Stockholm: Förlagshuset Gothia.
- Cialdini, R. B. (2005) *Påverkan – teori och praktik*. Malmö: Liber
- Ditzler J. & Ditzler J. (1992) "Om du verkligen älskade mig...". Hur man överlever missbruksproblem i familjen. Stockholm: Proprius.
- Frankl, V. E. (1986) *Livet måste ha en mening*. Erfarenheter i koncentrationslägren. Logoterapins grundbegrepp. Stockholm: Natur och Kultur.
- Freud, S. (1917/2003) *Sorg och Melankoli*. *Samlade skrifter: IX*. (Eva Backelin, övers.) Stockholm: Natur och Kultur.
- Geels, A. (2007) *Religiös besinning och besinningslös religion*: Tankar om terror i Guds namn, buddhism och global andlighet. Nora: Nya Doxa.
- Goldberg, L. & Goldberg, W. (1989) Family responses to young adult's cult membership and return. *Cultic Studies Journal* 6 (1): 86-100.
- Guvå, G. & Hylander, I. (2003) *Grundad teori – ett teorigenererande forskningsperspektiv*. Malmö: Liber.
- Hartman, J. (2001) *Grundad teori*. Teorigenerering på empirisk grund. Lund: Studentlitteratur.

- Hartman, J. (2004) *Vetenskapligt tänkande: Från kunskap till metodteori*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, L. M. (2009) Att hantera uppbrott från sekter. Järvå (red) *Sektsjuka*. Bakgrund – uppbrott – behandling (s 115-130). Lund: Studentlitteratur.
- Järvå, H.(2009) Påverkan och manipulation. Järvå (red) *Sektsjuka*. Bakgrund – uppbrott – behandling (s 15-54). Lund: Studentlitteratur.
- Järvå, H. & Dahlgren, P. M. (2013) *Påverkan och manipulation*. Lund: Studentlitteratur.
- Kjellqvist, E-B. (2006) *Rött och vitt*. Om skam och skamlöshet. Stockholm: Carlssons
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lifton, R.J. (1989) *Thought Reform and the Psychology of Totalism, A Study of "brainwashing" in China*. London: Chapel Hill.
- Main, M. & Solomon, J. (1990). Procedures for identifying infants as disorganized/disoriented during the Ainsworth Strange Situations. i: M.T. Greenberg, D. Cicchetti & E.M. Cummings (red.), *Attachment in preschool years: Theory, research, and intervention* (s.121-160). Chicago: University of Chicago.
- Nylund, K-E. (2004) *Att leka med elden: sekternas värld*. Stockholm: Sellin.
- Oreo, A. & Ozgul, S. (2007) Grief experiences of parents coping with an adult child with substance use: *Addiction Research and Theory*, 15(1): 71-83.
- Ottosson, J-O. (2004) Sektrelaterade psykiska störningar bör identifieras i vården. *Läkartidningen*, 45(101) s 3612-3613.
- Rizzuto, A-M. (1979) *The Birth of the Living God*. A Psychoanalytic Study. Chicago: University of Chicago Press.
- Robinson, B., Frye, E.M., & Bradley, L. (1997) Cult Affiliation and disaffiliation: Implications for counseling. *Counseling and Values* 41 (2): 166-173.
- Schwartz, L.L. (1986) Parental responses to their children's cult membership. *Cultic Studies Journal* 3 (2): 190-203.

- Sigrell, B. (2000) *Psykoanalytiskt orienterad psykoterapi*. En introduktion. Stockholm: Natur och Kultur.
- Singer, M. T. (1986) Consultation with Families of Cultists. Wynne, L. C., McDaniel, S.H. & Weber, T.T. *Systems Consultation*. A New Perspective for Family Therapy, (s 270-283). New York: Guildford Press.
- Singer, M. T. (2003) *Cults in our midst*: The continuing fight against their hidden menace. San Francisco: Jossey-Bass.
- Sveinall, A.T. (2000) *Troende til litt av hvert*. Om religiös sekterisme og sjelesorg. Stockholm: Verbum.
- Tomkins, S.S. (1995) What and where are the primary affects? Some evidence for a theory. E.V. Demos (Ed) *Exploring affect*. The Selected Writings of Silvan. S. Tomkins, (s 217-278). Cambridge: Cambridge University Press.
- Vetenskapsrådet (2001). *Forskningsetiska principer inom humanistisk – samhällsvetenskaplig forskning*. <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>
Hämtad: 20150104
- Wallis, R. (1975) Scientology: Therapeutic Cult to Religious Sect. *Sociology*, 9 (1), 89-100.

Tack

Ett varmt tack till alla informanter som ställde upp och delade med sig av sina erfarenheter och sina innersta känslor. Det har varit till stor hjälp för att få en fördjupad kunskap i detta svåra ämne.

Ett varmt tack till min handledare Ulrika Hallberg som generöst har delat med sig av sin kompetens och skicklighet, som har uppmuntrat och stöttat genom denna process.

Ett varmt tack till Chris - mitt stora bollplank i livet!

Ett varmt tack till alla andra som har uppmuntrat mig.

Bilaga 1: Temaguide

Temaguide

Din berättelse:

Hur märkte du först att din anhörige var med i ett sekteristiskt sammanhang?

Kan du beskriva sammanhanget?

Hur bedömer du din anhöriges situation exempelvis socialt eller psykologiskt innan han eller hon gick med i det sekteristiska sammanhanget?

Var det en förändring över tid?

Dina egna reaktioner:

Vilka känslor var du uppfylld av?

Var det någon känsla som var starkare än någon annan?

Vad ville du göra?

Vad skapade hopp i detta sammanhang?

Vad är det största problemet med att ha en nära familjemedlem i ett sekteristiskt sammanhang?

Hjälp och stöd:

Vad ville du ha för hjälp och stöd under den här tiden?

Vilket bemötande från exempelvis sociala myndigheter, psykologer och andra var viktigt för dig?

Situationen idag:

Hur ser du på situationen idag?

På vilket sätt har er relation påverkats?

Bilaga 2: Information till informanterna

Förutsättningar för dig som ställer upp i studien att vara anhörig till en familjemedlem som är med i ett sekteristiskt sammanhang.

Tack för att du ställer upp och låter dig bli intervjuad!

Jag är mycket tacksam för att du vill dela med dig av de erfarenheter och kunskaper som du har fått i samband när din nära familjemedlem var med eller är med i ett sekteristiskt sammanhang.

Syftet: Inom ramen för S:t Lukas psykoterapeututbildningen gör jag en studie där fokus är hur det är att vara nära anhörig till en familjemedlem som med i ett sekteristiskt sammanhang. Studien vill framförallt öka kunskapen kring de anhöriga upplever och reaktioner samt vad som är det huvudsakliga problemet med att ha en nära familjemedlem i ett sekteristiskt sammanhang.

Din uppgift i studien är att du blir intervjuad utifrån de kunskaper och erfarenheter du har.

Studien kommer att göras utifrån de etiska krav som Vetenskapsrådet har ställt upp. Ditt deltagande är frivilligt och du har rätt att avbryta din medverkan när som helst utan några negativa konsekvenser för dig. Konfidentialitet kommer att garanteras för dig som person och de uppgifter du lämnar. De uppgifter du lämnar får endast användas för forsknings- ändamål, vilket innebär att de inte får lånas ut för kommersiellt bruk.

Med vänlig hälsning

Eva Meakin
Student på psykoterapeutprogrammet

Bilaga 3: Medgivande

Medgivande

Härmed intygar jag att jag har fått information om studiens syfte och om att mitt deltagande är frivilligt och när som helst kan avbrytas utan att jag behöver ange någon anledning där av.

Ort

Datum

Intervjuare

Informant

Bilaga 4: Datauppllysning

Uppllysningar i samband med studie att vara anhörig till anhörig till en nära familjemedlem som är med i ett sekteristiskt sammanhang.

Namn:

Ålder:

Yrke:

Relation till den anhörige:

Hur lång tid har familjemedlemmen varit med i ett sekteristiskt sammanhang?

Har familjemedlemmen lämnat det sekteristiska sammanhanget eller är han eller hon fortfarande med?